

A boricajárás

Barcasági csángómagyar népszokás

A nyársas (Halász Péter felvétele)

Brassától pár kilométerre keletre, a barcasági medence délkeleti peremén terül el *Hétfalu*. E településrendszer falvai: *Bácsfalu*, *Türkös*, *Csernátfalu*, *Hosszúfalu* – összefoglaló nevén *Négyfalu*, 1950-től *Szecseleváros*, majd 5–8 km-rel távolabb *Tatráng*, *Zajzon* és *Pürkerec* vagyis *Háromfalu*¹. Az itt élő csángómagyarság az elmúlt évszázadok során sokféle etnikai hatásnak volt kitéve, ami érzékelhető a népviseletükön és a *boricajárás* népszokásban is. Ez utóbbit kívánom bővebben bemutatni.

A *borica* leírásával és tanulmányozásával az 1700-as évek végétől napjainkig többen foglalkoztak. A boricajárásról szóló első ismert említés a *Josep Sulzertől való 1781-ből. 1862-ben Zajzoni Rab István* A boricza című írásában költői szépséggel, de hitelesen ír a hétfalusi népszokásáról. *Orbán Balázs* a Székelyföld leírásának VI. kötetében, *Horger Antal* A hétfalusi csángók boricatánca című munkájában ír a boricáról. *Julius Teutsch* (1903) a népszokást szláv eredetűnek tartja. *Kolumbán Lajos* A hétfalusi csángók a múltban és jelenben (1903) című művében a táncról azt állítja, hogy: valóságos táncegyveleg, keveréke a Balkán-félszigeten lakó román, bolgár, albán és szerb népek táncainak. *Réthei Prikkel Marián* 1924-ben megjelent A magyarság táncai című munkájában ezt írja: „a borica neve, eredeti járuléka és kísérőzenéje szerint ugyan legnagyobb valószínűséggel valamelyik déli szláv néptől átvett ünnepi szertartásos férfi csoporttánc, de körülbelül 60 év óta ismert choreotípusa félreismerhetetlenül a magyar verbunkos táncalakját mutatja”. *Roheim Géza* a Magyar néphit és népszokások című könyvében a boricát balkáni eredetűnek tartja, ahol is az átadó nép a legnagyobb valószínűséggel a bolgár. Az addig megjelent irodalom alapján ismertette a boricát *Viski Károly* 1937-ben. Szerinte a borica három dallamában a magyar táncokra jellemző hármastagolódás figyelhető meg. 1958-ban jelent meg *Domokos Pál Péter* összehasonlító munkája, A moreszka Európában és a magyar nép hagyományában. Meghatározása szerint „a moreszka ősrégi időkbe visszanyúló, kultikus eredetű, egész Európában széles elterjedt tánc, amely egyszerre apotreptikus jellegű – az ártó gonosz szellemek ellen hadakozó – és termékenységét varázsló”. A moreszka magyar hagyományai közül elsőként a hétfalusi boricát említi, mint a Kalusár és a Morris legközelebbi rokonát. A boricáról még ír a bácsfalusi születésű *Bálint András* helytörténész. *Kiss Attila* muzeológus adatokat gyűjtött és sok táncfotót készített gyűjtőútjai során. Az utóbbi időben *Seres András*nak jelent meg több cikke a boricáról, a Barcasági magyar népköltészet és népszokások című könyvében pedig részletesen ír e népszokásról. Végezetül pedig meg kell említeni *Könczei Csilla* magyar szakos tanárnő nevét, aki hétfalusi gyűjtőútjai után megírta A hétfalusi borica című értékes államvizsga-dolgozatát.

Tanulmányozva az említett szerzőknek a boricával kapcsolatos megállapításait arra a következtetésre jutunk, hogy a boricajárás *régi rituális népszokás*, mely nagyon sok szálon gyökerezik a magyar népi kultúrába. A boricajárás téli népszokás. Karácsony után, *aprószentek napján* történik. A régebbi időkben előfordult, hogy a farsangi időszakban is bori-

¹ A hétfalusi csángókról bővebben lásd a Honismeret 1993. 2. számának 22–28. oldalát. (Szerk.)

Tatrangi boricások (Kosztai István felvétele)

cáltak. Napjainkban a boricát csak Háromfaluban – Tatrangon, Zajzonban és Pürkerecen – járók, Négyfaluban már a századfordulón kiveszett. A következőkben a tatrangi boricajárás ismertetem részletesebben.

Magát a táncot 12–14 jó táncművész vezényel. Közülük a két legjobb boricás az úgynevezett két *vatáf* vagy *vezér*. A vatáfok vezényszavaira (komándálására) járók a táncot a legények. A boricások szegfűvel és árvalányhajjal díszített fekete báránybőr sapkát, piros szalaggal övezett szvettert, fehér inget, fekete nadrágot viselnek. A csizmákra *örharangok* (zergők) vannak rögzítve, melyek tánc közben csengenek. Kezükből az ún. *lapockát* tartják, amely tulipán alakú, zöld színű és jelvényként szolgál.

A népszokás elmaradhatatlan tagjai a *kukák* (szám szerint 2–3), kik disznószőrrel, pulykacollal és báránybőrrel díszített, fából készült álarcot viselnek. Ruhájuk rongyos, ezekre harangokat kötnek. Szerepük a bábéskodó nép mulattatása, mókáznak, bolondoskodnak. Kezükből ostor, néha fakard van, ezzel ijesztgetik a velük csúfolódókat.

Ugyancsak a boricához tartozik a két *nyársas*, kik kezükben egy kb. 2 méter hosszú kihegyezett nyársat (karót) tartanak. Ezekbe húzzák be a boricásokat fogadó gazdák adományait (káposzta, kenyér, disznófej stb.). A korsókba a kapott italt öntötték. A borica dallamait 2–3 *muzeikus* játssza. Általában egy-két hegedűs meg egy kontrás vagy egy kobzós.

A boricajárás – mint ahogy említettem – karácsony utáni első napon, aprószentekkor zajlik. Ez nagy ünnep a falu apraja-nagyjának, a régi időkben valóságos népi ünnepély volt. Szokás szerint a boricálás a templom tánclepcsőjében való háromszori megkerülésével kezdődik, utána a boricások a papi lakra mennek táncolni. Ezután következett a falu gazdáinak a felkeresése, kik megtiszteltetésnek érzik ezt. Egy boricallegény az egyik kukával bekérezik a gazdához, és ha az fogadja, akkor már kezdődhet is a tánc a gazda udvarán.

A borica három táncból áll. Tatrangon ezeket *egyes boricának*, *négyes boricának* és *törökboricának* nevezik.

Az *egyes borica* kezdetén balra körbe járók a táncot (az első körbejárás után megállnak, amikor az egyik vatáf egy rövid bevezető mondókéval köszönti a gazdát és családját). Miután háromszor körbejárják és ugyanannyiszor helyben, kettészakadnak, szembe sorakoz-

nak fel, két párhuzamos sorba. A vatáfok (vezérek) vezényszavai, melyek a tánclépésekre vonatkoznak: *jobbat, a balt szembe* (szembe járják), *a rudas szembe* (rudas a neve a 4 szélső boricásnak), *vasalj* (bokázás), *egy, kettő, három* (háromszor bokázás).

A második tánc az úgynevezett *négyes borica*. Vezényszavak: *vigyázz!* (figyelmeztetés: kezdődik a tánc), *most, simán, aprítsd meg* (élénkebben, gyorsabban), *rea* (földreráverés lábbal), *vasalva*.

A harmadik tánc a *törökborica*. Vezényszavak: *vigyázz, jobbat most, a balt, egyszerre* (pontosan járják), *szembe, rudas, vasalj, egy, kettő, három* (háromszor bokázás).

Miután a boricás legények eljárták mindhárom táncot, az egyik vezér az egész csoport nevében, a közeledő új esztendőre való tekintettel a gazdának és háznépének minden elképzelhető jót kíván. A gazda örvendve a megtisztelésnek, köszönete jeléül a boricásoknak pénzt és különböző adományokat (szalonna, kenyér, káposzta, pálinka) ad át. Mindezeket a vezér kérésére a boricások megköszönik.

A legénység, miután elköszön a gazdától és családjától, az egyes borica dallam kíséretében tánc lépésben eltávozik.

Amint láthatjuk, a boricajárás gazdag, összetett szokás, ezért megérdemelne egy mélyrehatóbb, aprólékosabb vizsgálatot. Reménykedünk, hogy lesznek néprajzosaink, akik ezt a jövőben meg is teszik. Nekünk pedig, hétfalusiaknak kötelességünk megtartani, megőrizni ezt a gyönyörű népszokást, nemcsak a mi részünkre, hanem az egész magyar népkultúra számára is.

Kosztai István

Mikulás-napi szokások Győrben

Győrött az 1930-as években és az 1940-es évek első felében többféle Mikulás-napi szokás járt. Egy részük a város polgári (kispolgári vagy polgárosult) társadalmának körében: inkább az értelmiségi, kistisztviselői, alkalmazotti és pedagóguscsaládok körében volt eleven, de ugyanolyan mértékben volt megtalálható a (kis)kereskedő és iparoscsaládok, sőt a városban bennlakó munkáscsaládok körében is. Ez a szokás tehát inkább a családban, az otthonokban, a lakás, a ház „territóriumán” belül élt (beleértve ebbe bizonyos mértékig az iskolákat, óvodákat is, elsősorban az egyháziakat). Nem nagyon jelent meg ez az utcán, szemben a másik, szintén – ebben az időszakban még – általánosan meglévő szokással, mely viszont inkább az utcán, a közterületeken volt megtalálható.

1. A családban élő városi szokás a Miklós-, Mikulás-napi ajándékozás volt. Erről, ennek a paraszti, falusi társadalom körébe átszármazott formájáról eléggé sokat tud a néprajzi szakirodalom. Rövidebben, de hasonló formáit írja le a Magyar néprajz VII. kötetének 219–221. lapján Tátrai Zsuzsanna, s hasonló példákat idéz a Kisalföldről, illetőleg peremterületeiről (Csallóközből, Szilből, Csornáról, Csilizradványból), de távolabbi vidékekről is. Ugyanezeket a szűkszavú ismereteket találjuk meg a Néprajzi Lexikon *Mikulás* címszava alatt is (III. 618–619). Ennek ellenére talán érdemes ezekről is szólni, mert az ajándékozás módja és az ajándékok jellege némileg módosíthatja eddigi ismereteinket.

A Miklós-napi ajándékozásnak, mely tehát a városban általános volt, többféle formája élt Győrött. Az ajándék rendszerint többféle gyümölcsből, édességből állt: alma, dió (olykor ezüstre festve vagy sztaniolba burkolva; ritkán volt aranszínű, a Mikulás-színek a piros, fekete és az ezüst voltak, arany legfeljebb csak a virgácson szerepelhetett), földimogyoró, szaloncukor (piros színű papírral, ezüst sztaniollal vagy piros sztaniollal és világosabb piros papírral), cukorka, a tehetősebbeknél mandarin, narancs – örültünk, ha vérbélű volt –, füge és természetesen csokoládé. A módosabb szülők gyerekei csokoládé Mikulást és csizmát kaptak. A szegényebb családoknál a Mikulás-figurák fondantból (cukorból) vagy vafliből (ostyából) készültek. A leggazdagabb ajándéknak a „porcelán Mikulás” számított. E figurák – többnyire a győri Koestlin gyár (későbbi Győri Keksz- és Ostyagyár) termékei – a maiakhoz hasonlóan püspök vagy télapó alakúak voltak, rendszerint piros sztaniolbevonattal. A porcelánfigurák arcrészét nemcsak sztaniol fedte, hanem testszínű, a szakállrésznél fehéres-feketés porcelánfesték-bevonat. Olykor még a ruházat is így volt bevonva. Szokás volt papírból készült Mikulás-figurát is ajándékozni. Gyakori és kedvelt ajándék volt az ún. „szil-